

دکتر سید حیدر شهریار تقوی

استاد دانشگاه اصفهان

یادی از یاد رفتگان

میرزا ابوطالب اصفهانی

هزاران هزار نفر ایرانی در ادوار مختلف تاریخ تحت عوامل گوناگون به شبه قاره هند و پاکستان مهاجرت نمودند و تعداد قابل توجهی از آنان بنا بر نبوغ و استعدادی که داشتند در آفاق آن سرزمین پهناور مانند خورشید و ماه درخشیدند. عده‌ای بر اریکه سلطنت تکیه زدند و بتاج و تخت رسیدند، گروهی بوزارت عظمی رسیده بلندترین مقامات کشور داری را احراز نمودند، جمعی در زمینه‌های علم و دانش و معارف و عرفان بجائی رسیدند که از طرف پادشاهان وقت بمقام ملك الشعرائی ارتقا یافته و نیز در بین عموم مردم چنان محبوبیت کسب نمودند که آرامگاههای آنان امروز هم مانند آرامگاههای امام زادگان بزرگ در ایران مرجع خلائق و مورد احترام بی پایان مسلمانان و هندوان میباشد.

مسلمانان چنین افرادی که خارج از وطن افتخارات فراوانی کسب نمودند و با تحمل شدايد غربت بمقامات عالییه رسیده و در ضمن بفارسی و ایران نیز خدمات بسیار ارزنده‌ای انجام دادند سزاوار هرگونه ستایش اند و بقول حافظ شیرازی :

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق

ثبت است بر جریده عالم دوام

نام آنها فنا ناپذیر و یاد آنها جاویدان است و گذشت زمان نمی تواند نام آنان را زیر خاک فراموشی دائمی پنهان سازد ولی در عین حال با آنکه اسامی چنین افراد تاریخی زینت بخش صدها کتاب تاریخ و تذکره که در هند و پاکستان بفارسی وارو نگاشته شده میباشد و اغلب در کتبهای مانند تاریخ فیروزشاهی، منتخب التواریخ،

عمل صالح (شاهجهان نامه) ، ماثرا الامراء ، منتخب اللباب ، پادشاه نامه ، بساتین - السلاطین (تاریخ بیجاپور) برهان معاصر ، تاریخ الفی ، تاریخ فرشته ، نزهة الخواطر ، توزک جهانگیری ، سیر المتأخرین و امثال آنها باسامی آنان برمی خوریم ، در خود میهن آنها نامشان کمتر برسر زبانهاست و حتی مردم به تعدادی از آنها حتی هیچ آشنائی ندارند .

با در نظر گرفتن ارج خدمات و مقام شامخ چنین افرادی از یاد رفته لازم دانستیم بوسیله مجله وزین و گرانمایه ارمغان اسامی آنان را بمیان آورده یادی از آنها بکنیم و کسانی که در وطن خود (ایران) هنوز هم ناشناخته مانده اند بمعرفی آنان می پردازیم تا شاید بدینوسیله بتوانیم شمه‌ای از حقی را که آنها با انجام دادن خدمات گران بها بفارسی و ایران در گردن ما دارند ادا نمائیم .

در این شماره شخصی فاضل و نویسنده و گوینده‌ای عالی مقام بنام میرزا ابوطالب اصفهانی معروف به لندنی را معرفی مینمائیم .

کمتر اتفاق می افتد شخصی ، هر قدری که صاحب استعداد و نبوغ باشد در رشته های مختلف علم و دانش بدرجات عالی برسد و در زمینه های گوناگون علم و فضیلت آثار گرانمایه ای از خود بجا بگذارد . ابوطالب اصفهانی از چنین شخصیت های کم نظیری بوده و در اواخر قرن هیجدهم و اوایل قرن نوزدهم میلادی جزو برجسته ترین شخصیت های علمی در هندوستان بشمار میرفته است .

ابوطالب دانشمند بلند پایه ایست و برخی از آثارش که در رشته های تاریخ و تذکره و شعر و ادب و سیاحتنامه نگاری و موسیقی و پزشکی و اخلاق و عرفان بفارسی نگاشته شده و اکنون در کتابخانه های مهم مغرب زمین نگاهداری میشود به زبانهای انگلیسی و فرانسه و اردو ترجمه شده است .

یکی از آثار وی بعنوان « تفضیح الغافلین » بوسیله شخصی دانشمند بنام

ثروت علی بار دو برگردانده شده و زیر عنوان « تاریخ آصفی » از طرف اداره صبح ادب دهلی بسال ۱۹۶۸ میلادی بچاپ رسیده است . آقای ثروت علی شرح حال ابوطالب و مطالب لازم پیرامون آثار علمی و ادبی اش را تدوین نموده و براساس آن درجه دکترا ازدانشگاه معظم شهر لکنهو (هند) بدست آورده است کتابی جداگانه بار دو در زمینه شرح حال و آثار ابوطالب بعنوان «حالات و کار نامی ابوطالب» بنخامه دکتر ثروت علی درهند بچاپ رسیده و نگارش وی در این عبارات مورد استفاده ما قرار گرفته است .

پدر میرزا ابوطالب بنام حاجی محمد بیگ خان که از خانواده های معزز اصفهان (عباس آباد) بوده و در نتیجه حملات نادرشاه به دیارش از ایران مهاجرت نمود و عازم هندوستان گردید . او بشهر شیعیان لکنهتو که در آن خانواده ای ایرانی حکومت داشت رفت و در آن دیار راجل اقامت افکند و دراستخدام نواب صفدر جنگ (نواب اوده) درآمد .

پسرش ابوطالب درسال ۱۷۵۲ م در همان شهر (لکنهتو) پا بعرصه وجود گذاشت و در اوایل عمرش در همانجا بتحصیل علوم پرداخت ابوطالب چهارده ساله بود که بنا برتغییر محل کار پدرش رهسپار شهر مرشدآباد (بنگال) گردید و مدتی در آن شهر تاریخی بسربرد تا اینکه متأهل شد و از خانواده ای متمول نوابان محل دختری بزنی گرفت . پدرش درسال ۱۷۸۶ م در مرشدآباد فوت شد .

ابوطالب در جوانی بخدمات مختلف برجسته گماشته شد و کاردانی ومدیریت وی مورد پسند همگی قرارگرفت . مخصوصاً عده ای از افسران عالیرتبه انگلیسی از خدمات او خیلی راضی بودند و یکی از آنها بنام کپتان رچرdsn او را به همراه خود به لندن برد ابوطالب درحدود سه سال در لندن زندگی کرد و در این مدت دائماً

با رجال انگلیسی در تماس بود. مردم در لندن ابوطالب را بنام شاهزاده ایرانی می-شناختند و اودربین آنها احترام خاصی برای خود کسب کرده بود. وی با فاتح جنگ نیل بنام لرد نلسن در دعوتی هم طراز بود و شرکای دعوت بنام هر دو آنها جام صحت نوش فرمودند. در دوران اقامت در لندن ابوطالب چندین مرتبه حضور شاهنشاه و ملکه انگلستان باریافت و مورد مراحم آنان واقع شد.

هنگامیکه ابوطالب از لندن به هندوستان برگشت مدتی خدمتی بوی محول نگردید ولی او همواره مشغول تدوین و تکمیل آثارش بود. او در سال ۱۸۰۶ میلادی بخدمتی از طرف دولت مأموریت یافت ولی قضا مهلتی برای انجام کاری باو نداد و در همان سال در ۵۳ سالگی وی بدرود حیات گفت.

آثار علمی و ادبی ابوطالب اصفهانی بقرار زیر میباشد:

۱- مسیر طالبی فی بلاد افسر نجفی سفرنامه ایست بسیار ارزنده و در سال ۱۸۱۲ م در کلکته انتشار یافته است.

۲- خلاصه الافکار غیر مطبوعه، تذکره شعرای فارسی است. نسخه خطی آن در کتابخانه دیوان هند (لندن) زیر شماره ۶۹۶ نگهداری میشود.

۳- تفضیح الغافلین (تاریخ آصفی) بکوشش عابد رضا بیدار و بوسیله اداره پژوهشی شرق رام پور (هند) طبع گردید.

(این کتاب بوسیله بکنفر انگلیسی مستر ویلیم هوی در سال ۱۸۸۵ م بانگلیسی ترجمه و چاپ شد و در سال ۱۹۶۸ م توسط ثروت علی بارو برگردانده و در دهلی انتشار یافت).

۴- لب السیر و جهان نما تاریخ عالم، غیر مطبوعه، نسخه خطی در کتابخانه دیوان هند (لندن) بشماره ۶۹۶ نگهداری میشود.

۵- دیوان ابوطالب غیر مطبوعه، نسخه خطی در کتابخانه بودلین (اکسفورد)

بشماره ۱۹۹۴ نگهداری میشود.

۶ - مثنوی سرور افزا یا مثنوی در شرح خصوصیات لندن و انگلستان، نسخه خطی در کتابخانه دانشگاه ایدنبرگ بشماره ۳۲۴.

۷ - قصیده معراج التوحید غیرمطبوعه، نسخه خطی در کتابخانه دانشگاه ایدنبرگ زیر شماره ۹۳.

۸ - رساله در علم اخلاق غیر مطبوعه نسخه خطی در کتابخانه دیوان هند زیر شماره ۶۹۶

۹ - رساله در علم قوافی غیرمطبوعه نسخه خطی در کتابخانه دیوان هند زیر شماره ۶۹۶

۱۰ - رساله در علم موسیقی غیرمطبوعه نسخه خطی در کتابخانه دیوان هند زیر شماره ۶۹۶.

۱۱ - رساله در فنون خمسه طب غیرمطبوعه نسخه خطی در کتابخانه دیوان هند زیر شماره ۶۹۶.

۱۲ - دیوان حافظ (ترتیب و تهذیب) از کلمکته بچاپ رسید.

فرق رباعی‌های خیام از رباعی تقلیدی در این نکته دقیق و مهم است که جمله‌های وی محصول بنیة ادبی استوار و محکمی است که قالب تفکرات فلسفی اوقرار گرفته و از آن دیگران تقلید صوری و تکرار جمله و کلمات خیام است بشکل ناقص و در عباراتی نارسا و حتی گاهی سست و ناموزون. دمی باخیام . نویسنده : علی دشتی